

ונראה שבאמת אין כאן כל קושיא, כי בתחילה סברנו שהנותן פרוטה לאשתו לקדשה לאחר גירושיה, הטעם שאינה מקודשת הוא מפני שמחוסרת גרושין, ואף על פי שבידו לגרשה, כל דבר שהוא מחוסר מעשה כדבר שלא בא לעולם הוא, ובנותן שתי פרוטות לפנויה, הואיל ועתה אינה מחוסרת גירושין — תופסין בה הקדושין שלאחר הגירושין, שהרי עכשיו בעולם היא. אבל עתה שאמרת כל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי אלא שגירושין וקידושין לאו בידו הוא, אם כן הכי נמי בנותן שתי פרוטות, ומדוע בזה פשוט לו שאינה מקודשת ובוזה מסופק. (עפ"י רמב"ן).

משמע מדברי הרמב"ן שלפי האמת אפשר ששני הדינים אמרם חכם אחד. אם כי באמת היו שני חכמים בשם זה; אחד רבי אושעיא רבה — בנו של רבי חמא (ע' ב"ב נט. ועוד). חי בדור ראשון לאמוראים בארץ ישראל, והיה תלמיד בר קפרא (מו"ק כד. כריתות ח). ורבי חייא (ירושלמי שבת ג, א). הוא היה ממסדרי הברייתא (ע' חולין קמא). ועוד חכם אחר בשם רב אושעיא שנוגד בבבל (ע' שבת יט: ועוד), והיה תלמיד לרב יהודה ורב הונא (ע' ב"מ מג: בכורות לו:), ולבסוף עלה לארץ ישראל עם אחיו רב חנניא, ונסמכו שם (ע' ירושלמי סנהדרין א, ב. וע"ע בבלי שם יד.). עפ"י אנציקלופדיה לחכמי התלמוד והגאונים' לר"מ מרגליות.

'מאי משמע דהאי אגם לישנא דבוצלנא הוא, אמר רבי אלעזר, דאמר קרא הלכך כאגמון ראשו' — פירושו: המלה 'אגם' יש לה שתי משמעויות: מקוה מים. וגם שם הצמח הגדל ליד המים הקרוי 'אגמון' [או שמא הוא כינוי לכלל הצמחיה שבאותו מקום — ע' לשון רש"י להלן עב. ד"ה עד]. וכן מצינו שהשתמשו במובן זה במסכת שבת (יא.). 'אם יהיו כל הימים — דיו, ואגמים — קולמסים'. (כ"נ פשוט. גם אגם — חילוף אותיות גמא).
[רבי אלעזר לשיטתו שפירש (בשבת נד:)] 'אין העגל יוצא בגימון'; 'גימון' — לשון של דבר כפוף, מדכתיב הלכך כאגמון ראשו. (הגהות הרד"ל)].

'אמר אביי, רבי אליעזר בן יעקב ורבי מאיר כולו סבירא להו...' — ע' במצוין לעיל מה: אודות דרכו של אביי להעמיד דברי חכמים בשיטה אחת.

דף סג

'רבי דתניא... רבי אומר בלוקח עבד...' — ואף על פי שלדעת רבי אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, סתם רבי את משנתנו כדעה החולקת. ומצינו כמה וכמה סתמי משניות דלא כרבי. ע' ביצה ריש דף יג (לפרש"י שם); נזיר מח. סוטה לב. 'עלו לראש הר גריזים' — ודלא כרבי (בברייתא לו:). שעמדו למטה; משנה ריש סנהדרין (ע"ש בברייתא ג:); שבועות ג ותורא"ש שם. וע' גם בספר הכריתות ובשו"ת מהרי"ק קפא סד"ה ואם. [יתרה מזו מצינו (בב"ק רפ"י) שרבא פרש סתם משנה כשיטת רבי אושעיא, בניגוד לפירושו של רבי שפירשה לבנו. והטעם בזה, כי המשניות כלשונם קדמו לעריכתו של רבי].

'לכשאקחך הרי עצמך קנוי לך מעכשיו' — שיטת התוספות (כאן וביבמות צג ובב"מ טז) שאמירת 'מעכשיו' מועילה שהקנין יחול לאחר זמן גם אם באותה שעה נקרע או נאבד שטר הקנין, כי גם בדבר שבא לעולם, אם עושה קנין שיחול 'לאחר שלשים יום' ובאותה שעה אין השטר קיים — לא קנה. וכן בקניני חליפין וחזקה ומשיכה — בעת חלות הקנין כבר כלתה קנינו. [מלבד בקנין כסף

ובקידושי כסף, גם אם נתאכלו המעות — קנה, מפני שהחוב הנוצר מקבלת הכסף עדיין קיים].
ואולם לענין חזרה, שיטת התוס' שכל עוד לא לקח את השדה, יכול לחזור, ואף על פי שכתב
'מעכשיו'.

ושיטת הרמב"ן הפוכה; אמירת 'מעכשיו' מועילה לענין זה שלא יוכל לחזור בו מעתה [עכ"פ בדבר
שנמצא בעולם אלא שאינו ברשותו. עריטב"א]. ומאידך אם נתקרקע השטר אין מועיל, שהרי הקנין
חל רק באותה שעה שנראה לכך ולא עכשיו, ובאותה שעה אין השטר בידו.
ושיטת הרשב"א ועוד, שאמירת 'מעכשיו' מועילה הן לענין חזרה והן לענין שיועיל הקנין אפילו
נתקרקע השטר וכד'.

ובאור שיטתו, כתב הגרשש"ק (במערכת הקנינים; שערי ישר ה, כב; חדושי הגרשש"ק — נדרים כב, גטין ג),
לפי שמעשה הקנין נעשה בשלמות, אלא שחלותו מעוכבת מלחול, מפני המציאות, שעדיין החפץ
אינו בעולם או אינו ברשותו לחול עליו הקנין. וכל שהמעשה נגמר, שוב אין שייכת חזרה [וגם אין
חסרון של 'כלתה קנינו'], שכבר אינו 'דיבור' בעלמא אלא מעשה, ולא אתי דיבור ומבטל מעשה.
לא כן כשעושה קנין 'לאחר שלשים' בדבר הנמצא ברשותו, אי אפשר להפריד את חלות הקנין מן
המעשה באופן שרירותי, ובהכרח המעשה מעיקרא אינו נעשה אלא על הזמן העתידי, לאחר ל'.
[וגם להרמב"ן שנקט שיש חסרון דכלתה-קנינו אפילו ב'מעכשיו', כי מכל מקום אי אפשר לקנין
לחול מעכשיו, מכל מקום סובר שבאמירת 'מעכשיו' נחשב כנעשה 'מעשה' ולכך אי אפשר לחזור
בו. והוא הדין לדידן, בדבר שבידו שאנו נוקטים שאין בזה חסרון ד'דבר שלא בא לעולם', מ"מ
כיון שאי אפשר לחול עתה שאין החפץ אצלו, אם נתקרקע השטר לא מועיל, דכלתה קנינו, ואעפ"כ
אם אמר מעכשיו שוב אין יכול לחזור בו. עפ"י חדושי ר' שלמה היימן — גטין סי' ז].

ע"ע בענין זה: שער המלך — מכירה כב, ה; חזון איש אה"ע עא, כו; חדושי הגר"ח על הש"ס — בדין גירושין על תנאי;
חדושי הגרנ"ט ('השלם' עב); שיעורי ר"ש רוזנבסקי — קדושין יז: אות רסב וגטין ט: אות קמה; בית ישי לה; סא, א;
סג; קג — בד"ה וע"ש, ואילך. וראה עוד במצוין לעיל סב.

'האומר לאשה: הרי את מקודשת לי על מנת שאדבר עליך לשלטון ואעשה עמך כפועל —
דבר עליה לשלטון ועשה עמה כפועל, מקודשת. ואם לאו אינה מקודשת' — ואם תאמר מה
חידוש משמיענו בכך? יש לומר, לדייק דוקא ב'על מנת', אבל אם מקדש ב'שכר שאדבר עליך' וכו'
— אינה מקודשת, כמו שאמרו בגמרא. (וכן פירש רש"י בגמרא).
אי נמי משמיענו שאינה יכולה לומר, לדבר זה ולמלאכה זו לא הייתי חפצה. (תורא"ש)

'והוא שנתן לה שוה פרוטה. ובשכר לא... האי תנא ברא סבר אינה לשכירות אלא לבסוף...'
— אבל לתנא דמתניתין ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף, הלכך אינה מקודשת, משום ש'אדבר
עליך לשלטון ואעשה עמך כפועל' משמע בגמר הפעולה, וכבר נעשה ראשון ראשון מלוה (תורא"ש).
ואולם הרי"ד כתב שאם קידשה ממש באמירתו 'הרי את מקודשת בשכר שאדבר עליך לשלטון' —
מקודשת אפילו למ"ד ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף, שהרי כל שוה פרוטה ופרוטה שמקבלת,
קיבלתם בתורת קדושין ולא בתורת מלוה, אבל כאן מדובר שאמירתו המוקדמת אינה אלא שידוכין,
שעתידי לקדשה בשכר זה, ולבסוף חזר ואמר לה הרי את מקודשת לי בשכר שדברתי ושעשיתי,
הלכך אינה מקודשת למ"ד ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף.
ע"ע במובא לעיל מה מדברי האחרונים.

יש מהאחרונים שרצו לחדש (מתנה אפרים — הל' שכירות; עצמות יוסף לעיל נד), שאין אומרים 'ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף' אלא במלאכה מתמשכת, שכל חלק וחלק ממנה השוה פרוטה, שנגמר, נתחייב בו הבעלים, ונעשה אצלו כמלוה, אבל מלאכה שכל הנאתה באה בגמר פעולתה, כגון דיבור לשלטון עבדו — הכל מודים שאינה אלא לבסוף. אולם מדברי רש"י בסוגיתנו (בד"ה והוא) משמע שאף בכגון זה אומרים 'ישנה לשכירות...!'. וכן יש להוכיח מסוגית הגמרא עצמה. (עפ"י שער המלך אישות פ"ה סוף הלכה כ.)

(ע"ב) 'אימא סיפא: מת הבן, מלמדין את האב לומר שאינו רוצה, אמאי, והא שתיק' — כי אין לפרש שעדיין לא שמע, ומלמדין אותו למחות תיכף כשישמע — שאם כן היה לו לתנא להשמיענו זאת ולפרש 'מלמדין אותו שיאמר תיכף לשמיעתו איני רוצה'. ומסתימת הדברים משמע שמדובר גם לאחר שכבר שמע (עפ"י תו"י ורא"ש. וע' רמב"ן וריטב"א; קרבן נתנאל).

'אלא אמר לה על מנת שלא ימחה אבא, רישא בחד טעמא ומציעתא וסיפא בחד טעמא?!' — רש"י פרש שאי אפשר להעמיד הרישא ב'על מנת שלא ימחה', כי אז גם אם היה רוצה בפירוש, אין הקידושין ודאיין, שהרי כל ימיו יכול למחות ולבטלן, 'שכל תנאי שהוא במעשה ולא נקבע לו זמן, כל זמן שיתקיים אותו מעשה — נתקיים התנאי' (לשון הר"ן). פירוש נוסף מובא ברא"ש, שאם הכוונה במשנה 'על מנת שירצה' — על מנת שלא ימחה, ממילא גם המשך הדברים חייב להתפרש כן, ואם כן 'רצה האב' היינו שלא ימחה, וזה הלא אי אפשר שהרי יכול עדיין למחות. לפי פירוש זה, אם אכן אמר במפורש שרוצה, יתכן שאינו יכול למחות. (ולדעת הריטב"א, וכן פירש הכס"מ (אישות ז, א) בדעת הרמב"ם, אפילו לא פירש שרוצה אלא כל שלא מחה בשעת שמיעתו או כל זמן שעוסקים באותו ענין — מקודשת. וע' טוש"ע ושאר פוסקים — אה"ע לח).

'רב יוסף בר אמי אמר: לעולם חד טעמא הוא, ומאי על מנת שירצה אבא — ע"מ שלא ימחה' — נחלקו הראשונים האם הכוונה להעמיד את המשנה באופן שאמר בפירוש 'שלא ימחה' (רשב"א), או שמא רב יוסף מפרש את משמעות המלים 'ע"מ שירצה' — שלא ימחה. (רמב"ן וראב"ד — אישות ז, א. וכע"ז בריטב"א. וע' בלח"מ ובשעה"מ).

'אמר רב נאמן ליתן גט ואין נאמן לכנוס... רב אסי אמר אף נאמן לכנוס...' — מה שהאמינו כאן לעד אחד, והלא אין דבר שבערוה פחות משנים? — לפי שאינו בא להוציאה מחזקתה, אלא להעמידה בחזקתה הוא בא, שהרי היא מוחזקת כמקודשת, ואינו אלא מגלה שנתקדשה לו (עפ"י הר"ן. וע' פני יהושע ובית מאיר). ואפילו לפי השיטות הסוברות שעד אחד אינו נאמן בדבר שבערוה, גם כשאינו מתנגד לחזקה — זהו דוקא בעדות גמורה שבאה להכריע את הספק, אבל כאן נידון הדבר כגילוי מילתא בלבד, לברר את המצב הידוע לנו. (עפ"י בית הלוי ח"ב לו. וע' מתנה אפרים — עדות, יא; שיעורי הגר"ש רוזנבסקי — ריש גיטין, וביוס"ד שם).

בסגנון אחר: כיון שאין כאן שאלה אם היא מקודשת אם לאו, אלא היא ודאי מקודשת והשאלה היא רק למי, אין זו נחשבת כעדות על דבר-שבערוה, שהרי ודאי יש כאן 'דבר-שבערוה' והעדות אינה

אלא כשאר עדויות על איסורין שנאמן בהן עד אחד. (זכר יצחק עג, ב). וע"ע במובא לעיל מג. על מה שאמרו 'לאו כל כמינך דאסרת...'

'מהו לסקול על ידו? רב אמר אין סוקלין...' — הפני-יהושע הקשה מכאן על שיטת הרמב"ם (סנהדרין טו, ו) שהאיסור יחזק על פי עד אחד אף לענין מלקות; כגון עד אחד מעיד על חתיכה שהיא חתיכת חלב, והחזק הדבר על פיו כאיסור, ובא אחד ואכלו — לוקה. והרי כאן בגמרא מבואר שעדותו של העד מוגבלת, ואין מענישין על ידו [שהרי בהכרח מדובר לאחר שהחזק הדבר על פי העדות].

ותרצו האחרונים בדרכים שונות; יש מחלקים בסוגי העונש, מלקות או מיתה; ויש מחלקים במידת המוחזקות שנוצרה על פי העדות; ועוד תרצו בדרכים נוספות. ע' בספר המקנה כאן; מחנה אפרים עדות י; שער המלך סנהדרין טו, ו; שב שמעתתא ו, יב; שו"ת אחיעזר ח"א ו, ו (וע"ע שם בענין זה בח"ד סימן פד — תשובה שנשלחה להגרא"מ שך שליט"א, ונדפסה עם תשובה בצדה, בסוף ספר 'אבי עזרי' — נשים קדושה); שערי ישר ו, יג; חדושי הגר"ר בענגיס ח"ב סו"ס כו. ובתוס' הרי"ד כתב שאם אכן הוחזקה על פי אביה — סוקלים. וכאן מדובר כשלא הוחזק.

דף טז

'מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא... והרי בידו להשיאה לחלל...' — מרש"י משמע (וכן פרש בתור"י הוקן) שהשאלה הראשונה מתייחסת לכל המשנה, על החילוק שבין גדולה וקטנה ובין קדושין וגירושין לשביה. ותרצו שבקטנה — בידו הדבר, לא כן בקידושי בוגרת ובעדות שביה. ושאלו על שביה, הלא בידו לפסלה מתרומה על ידי שמקדשה לפסולין. (פשוט)

'רישא בדיה' — ואף על פי שאין בידו לגרשה, מכל מקום בידו לפוסלה לכהן, שהרי כשמקדשה היא נאסרת על כל העולם, ואם יגרשנה בעלה נאסרת לכהן. מה תאמר, שמא ימות בעלה ומותרת לכהן — לכולי האי אין חוששים לבטל נאמנותו של אב (רשב"א).

'והרי בידו להשיאה לממזר...' — הגם שאסור לו לעשות כן (ע' אילת השחר על גדר איסור האב לקדש או להשיא את בתו לפסולין) — נחשב הדבר ל'בידו', כיון שאם עבר ועשה כן, חלו הנישואין. ואף על פי שודאי אי אפשר לכפותה להיבעל לאסור לה, אדרבה, בית דין יכפו להוציאה, אעפ"כ כיון שחלו הנישואין בכניסתה לחופה, הרי היא מוחזקת כפסולה. (ע' חזון איש אה"ע מט, יג. וע' אבני מילואים ז, ג. ובחידושי ר' מאיר שמחה. וע' בשער המלך (איסור"ב יח, כד) שנו"ב בסוגיתנו מכמה צדדים וצדי צדדים).

'אלא אמר רב אשי: רישא רחמנא הימניה, כרב הונא... בנישואין הימניה רחמנא לאב, בשבוייה לא הימניה' — יש לשאול, מנין שנאמן האב לענין גירושין (שאינן סברא לדון בענין זה מצד הקש יציאה להויה)?

וכתבו הר"ן והריטב"א שאכן אינו נאמן אלא בתוך כדי דיבור ל'קדשתיה', אך לאחר שהחזק הדבר על פיו, שוב אינו נאמן לומר שנתגרשה (וכן נפסק בשלחן ערוך אה"ע לו, כה). ומשמע לכאורה שנאמנותו

וכן דעת רבי אליעזר בן יעקב לענין תרומה על תבואה שלא הגיעה שלישי, לכשתביא ותיתלש. אך לשיטתו אפשר דוקא בדבר שיבוא מאליו ואינו מחוסר מעשה, או דוקא בדבר שקצת בא לעולם או אף הגיע לידי חשיבות מסוימת — כמפורט לעיל מחלוקת האמוראים והלשונות. [ואולם לדברי רבי מאיר מועיל אפילו בחסרון מעשה, כגון 'הרי את מקודשת לאחר שתתגיירי'].

א. רב ורבי חייא סוברים כרבי ורבי מאיר, שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם (עפ"י יבמות צג). וכן סובר רב הונא.

ב. להלכה קיימא לן אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, אם לא בדבר שבידו. ורש"י פסק כראב"י לענין תרומה, וכן לענין המקדש את האשה קודם שנולדה. ואפשר דוקא בשחוכר העובר, וכנ"ל, וסובר שנחשב כדבר שכבר בא לעולם.

ג. גם לדעה שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, אם אמר שיחול עכשיו — אין מועיל, שהרי אין לו על מה לחול (ראשונים).

אבל אם אמר 'מעכשיו ולכשיבוא לעולם' או לא אמר 'מעכשיו' כלל — מועיל. לדברי התוס' יש חילוק בין שני האופנים הללו לענין דין 'כלתה קנינו' בקנין סודר או כגון שנקרע השטר. ולדברי הרמב"ן יש חילוק לענין אפשרות חזרה בו קודם חלות הקנין. [וכן כתב הריטב"א. וצדד שאפשר דוקא בדבר שבעולם אלא שאינו ברשותו, אבל אם אינו בעולם כלל — חוזר אפילו ב'מעכשיו']. ולדעת הרשב"א יש חילוק לענין שני הדינים, שבאמירת 'מעכשיו ולאחר שלשים' שוב אי אפשר לחזור וגם אין חסרון ד'כלתה קנינו', משא"כ כשלא אמר 'מעכשיו'.

דין אשה שאסרה על בעלה מעשה ידיה ב'קונם' — נתבאר בכתובות נט.

דף סג

קלא. מה דין הקדושין באופנים הבאים?

א. באומר 'הרי את מקודשת לי בשכר שאדבר עליך לשלטון'; 'בשכר שאעשה עמך כפועל בטל'; 'בשכר שארכיבך על החמור'.

ב. 'בשכר שהרכבתיך על החמור'.

ג. 'הרי את מקודשת לי על מנת שאדבר עליך לשלטון' וכו'.

ד. 'על מנת שירצה אבא' (= אביו של חתן) — מה הדין כשמת האב, ומה הדין כשמת החתן?

א. 'הרי את מקודשת בשכר שאדבר עליך לשלטון' וכד'; מבואר בסוגיא שאם נוקטים 'ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף' — אינה מקודשת, שהרי נוצר חוב במשך עשיית הפעולה והרי זה מקדש במלוה. וכן דייק ריש לקיש מסתם מתניתין. ואילו לדעת תנא דברייתא מקודשת, כי סובר אינה לשכירות אלא לבסוף.

א. להלכה קיימא לן ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף.

ב. התורי"ד כתב שאם קידשה באמירה זו קודם שדיבר לשלטון וכו' — מקודשת אף למ"ד ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף. וכאן מדובר כשקידשה רק לבסוף, לאחר שדיבר ועשה.

ב. 'בשכר שהרכבתיך על החמור' וכיו"ב — אינה מקודשת, שהרי זה מקדש במלוה.

ג. 'על מנת שאדבר עליך לשלטון' וכד'; דיבר עליה לשלטון — מקודשת, ואם לא — אינה מקודשת. בתוספתא (ג,ג) מובא שמקודשת אם דיבר עליה לשלטון כדרך המדברים. והרמב"ם (אישות ה,יט — כפי שפירשו הריטב"א) כתב: שהועיל לה דיבורו, אבל בלאו הכי לא עשה כלום. (וע"ע קרבן נתנאל אות כ).

ד. אם התנה 'על מנת שיאמר אבא הן' ומת האב עד שלא אמר 'הן' — אינה מקודשת. א. אף על פי שמת האב, חוששים שמא נתרצה מקודם שמת, והרי זו מקודשת מספק. (תוספתא, מובאת בראשונים). ואולם הרמב"ם (אישות ז,א) סתם וכתב 'אינה מקודשת'. ופירש הכסף-משנה דעתו שכל שלא אמר 'הן' כששמע — ודאי אינה מקודשת. וכן היא דעת הריטב"א.

ב. כל זמן שהאב חי, לעולם היא עומדת בספק עד שיאמר 'הן' [כי אפילו אם מחה בפירוש, אם יאמר לאחר שעה 'הן' — תהא מקודשת], או עד שימות ללא שאמר 'הן'. וגם אם מת הבן, אפשר אפילו אם היינו מלמדים את האב שלא ירצה לעולם, אין פוטרים אותה בלא יבום, כי שמא יחזור בו ויאמר 'הן' ונמצאת מקודשת למפרע. (עפ"י רמב"ן ועוד. ואין כן דעת הריטב"א והרמב"ם לפירוש הכס"מ, כאמור).

ואם 'על מנת שישתוק אבא' ומת האב — מקודשת (ואפילו מת קודם ששמע. תוס', רמב"ן). שמע ושתק — מקודשת (ואפילו אם ימחה אחרי כן. רש"י ועוד), ואם מת הבן — הרי זו זקוקה ליבום. (ואם מת הבן קודם ששמע האב — מלמדים את האב שכשישמע ימחה, כדי שלא תזדקק ליבום. עפ"י תו"י ועוד). ואם 'על מנת שלא ימחה אבא' לעולם קידושיה בספק כל עוד האב חי, ואפילו נתרצה בפירוש — שמא ימחה אי פעם, והרי לא קבע זמן למחאה (רש"י רמב"ן רשב"א וריטב"א). ואם מת האב ולא מחה — מקודשת. מת הבן — מלמדים את האב למחות כשישמע, כדי שלא תזדקק ליבום.

יש סוברים שאם נתרצה האב בפירוש, שוב אפילו אם ימחה לאחר מכן הרי זו מקודשת. ורק כששתק היא עומדת בספק שמא ימחה אחר כך. (כן צדד הרא"ש).

ולפירוש הכסף-משנה בדעת הרמב"ם (אישות ז,א), כל שלא מחה בשעת השמיעה, בתוך כדי דיבור או כל זמן שעסוקים באותו ענין — מקודשת.

ואם 'על מנת שלא ימחה אבא מכאן ועד שלשים יום' (וכל כיו"ב, שקבע זמן למחאתו); עברו שלשים יום ולא מחה — מקודשת. וכן אם מת האב בתוך שלשים — מקודשת, שהרי שוב לא ימחה. מת הבן בתוך שלשים — מלמדים את האב שימחה.

נחלקו הראשונים בפירוש דברי רב יוסף בר אמי, האם כשאמר בסתם 'על מנת שירצה אבא' כוונתו שלא ימחה (רמב"ן; ראב"ד — אישות ז,א. והריטב"א כתב: רק אם קובע זמן משמעו ששלא ימחה באותו זמן, אבל בסתם הכוונה שישתוק), אם לאו (רשב"א עפ"י רש"י).

ולפי רבי ינאי, יש אומרים ש'על מנת שירצה אבא' סתם — היינו שישתוק (רמב"ן, רא"ש, ראב"ד — אישות ז,א). ויש אומרים: על מנת שיאמר 'אין'. (כ"מ ברמב"ם שם; רשב"א; ר"ן בדעת רש"י).

וכתב הרמב"ן: מסתבר שהלכה כרב יוסף, הלכך כל האומר 'שירצה' — שלא ימחה קאמר. והרמב"ם נקט להלכה שמשמעות 'על מנת שירצה' — שיאמר אין. והריטב"א נקט שמשמעות 'על מנת שירצה' בסתם — על מנת שישתוק.

קלב. כשיש סתירה בין רישא דמתניתין לסיפא, האם עדיף להעמיד בשתי אוקימתות או באוקימתא אחת ובשני תנאים?

ריש לקיש אמר לשמוע מדברי רבי ינאי, שעדיף להעמיד המשנה בשתי אוקימתות שונות, מאשר להעמיד באותו אופן ואליבא דתרי תנאי.

התוס' כתבו שרבי יוחנן (בב"מ מא.) אינו סובר כן אלא מעדיף לפרש המשנה שלא אליבא דחד תנא מאשר להעמיד חלק באוקימתות שונות. (וכן נראה שנחלקו בכיו"ב אביי ורבא בכמה מקומות, כמצוין במקום אחר).

קלג. מה דין הנאמנויות דלהלן?

- א. האומר קדשתי את בתי — האם נאמן ולמה?
- ב. קדשתי את בתי ואיני יודע למי קדשתיה — ובא אחד ואמר אני קדשתיה.
- ג. בא אחד ואמר אני קדשתיה [וכנסה], ובא אחר ואמר אני קדשתיה.
- ד. האשה שאמרה 'נתקדשתי' — האם נאמנת ולמה?
- ה. 'נתקדשתי ואיני יודעת למי' ובא אחד ואמר אני קדשתיה.
- ו. בני זה בן תשע שנים; בן י"ג שנה; בתי זו בת שלש שנים; בת י"ב שנה.
- א. האומר קדשתי את בתי [בין אם יודע מי הוא ובין שאינו יודע] — נאמן כל עוד היא קטנה או נערה שבידו לקדשה. (את בתי נתתי לאיש הזה...). והרי היא אסורה על כל העולם כאשת איש. ואם זינתה — רב אמר: אין סוקלים על ידי אמירת האב עד שיעידו עדים שנתארסה בפניהם, שלא האמינתו תורה אלא לאיסור ולא למיתה. וכן אמר רב חסדא. רב אסי אמר: סוקלים — לכל האמינתו תורה.
- א. הלכה כרב (רמב"ם איסור"ב א, כג ועוד).
- ב. כתב הר"ד, אם הוחזקה על ידי אמירת האב — סוקלים.

ב. 'קדשתי את בתי ואיני יודע למי קדשתיה' ובא אחד ואמר אני קדשתיה — נאמן. רב אמר: נאמן ליתן גט, שאין אדם חוטא ולא לו (כלומר להתיר אשת איש חנם, שאין לו כל הנאה מכך), ואין נאמן לכנוס, שמא יצרו תוקפו ומשקר. ורב אסי אמר: אף נאמן לכנוס. תניא כוותיה דרב אסי.

א. הלכה כרב אסי דתניא כוותיה. (רי"ף; רמב"ם אישות ט, יב; ועוד).

ב. אב שאמר 'קדשתי את בתי ואיני יודע למי קדשתיה', וחזר ואמר נזכרתי שקדשתיה לזה — מסתבר שנאמן, שאין אדם חוטא ולא לו ומקלקל את בתו. (רישב"א. ובתוס' כתובות (כב. ד"ה מנין) משמע לכאורה [עכ"פ לתירוץ הראשון, ויתכן גם לתירוץ שני] שאינו נאמן באופן זה, כיון שאין לו 'מיגו').

ג. זה אומר אני קדשתיה וזה אומר אני קדשתיה — שניהם נותנים גט, ואם רצו — אחד נותן גט ואחד כונס. [ואפילו רב מודה שכאן נאמן לכנוס, כיון שיש אחר מכחישו והרי הוא ירא לשקר]. אפשר כשבא לכנוס צריך קדושין אחרים. (רשב"א).

בא אחד ואמר אני קדשתיה וכנסה, ובא אחר ואמר אני קדשתיה — לא כל הימנו לאוסרה עליו.

אפילו התירוה להנשא ועדיין לא נישאה — לא תצא מהיתרה הראשון. אבל לא התירוה עד שבא אחר ואח"כ נישאת — תצא, וצריכה גט משניהם. (רשב"א עפ"י כתובות כב וירושלמי).

ד. האשה שאמרה 'נתקדשתי' — נאמנת לאסור עצמה על כל העולם, בין שאמרה נתקדשתי לאיש פלוני בין שאמרה איני יודעת למי נתקדשתי. אבל אינה נאמנת לענין עונשין, [ואפילו לרב אסי, שהרי לא האמינתה תורה כשם שהאמינה לאב על בתו].

אמרה 'נתקדשתי ואיני יודעת למי', מסתבר שאינה נאמנת לאחר זמן לומר נזכרתי שלזה נתקדשתי, שאינה נאמנת אלא לאסור לעצמה ולא להתיר, שמא עיניה נתנה בו. (רישב"א). אבל אם אומרת מיד נתקדשתי לזה, ודאי נאמנת — הפה שאסר הוא הפה שהתיר. ע' כתובות כב.).

ה. אמרה 'נתקדשתי ואיני יודעת למי' ובא אחד ואמר אני קדשתיה — נאמן ליתן גט (ותהא מותרת לכל אדם. רמב"ם אישות ט, יד; רמב"ן) ואינו נאמן לכנוס, [ואפילו לרב אסי — מפני שאינו מתירא לשקר כשם שמתירא באב, כי סמוך הוא שתחפה עליו ותכחיש את כל מי שיבוא ויאמר אני הוא].
א. כתב הרשב"א: מסתבר שאם נישאת לו — לא תצא, כיון שאין כאן הכחשה אין מוציאים אותה מידו.

ב. הרשב"א צדד [דלא כמשמעות דברי הרמב"ם], שאם נתן גט ובא לאחר זמן לשאתה — רשאי, דכולי האי אין חוששים, שמא שיקר בתחילה כדי ליתן לה גט ולקחתה לאחר זמן.

ו. אמר רב חסדא: 'בני זה בן תשע שנים ויום אחד; בתי זו בת שלש שנים ויום אחד' — נאמן לענין חיוב קרבן (לחייב את השוכב עמהם בשגגה) אבל לא למכות ולעונש מיתה (בביאת מזיד).
וכן תניא: 'בני זה בן י"ג שנה ויום אחד; בתי זו בת י"ב שנה ויום אחד' — נאמן לנדרים ולחרמים ולהקדשות ולערכים, אבל לא למכות ולעונשין.

א. פרשו בתוס' שאי אפשר לעמוד על גדלותם על פי מראיהם, כגון שאין בהם ריבוי שערות אלא שתיים ואינם גדולים בקומה. או שמעיד על זמן העבר, כגון שאכלו חלב לפני שנה או שנתים, ואין ידוע אם היו באותה שעה גדולים אם לאו. [לפירוש זה יתכן שאם ידוע שהביא שתי שערות סומכים על האב אף לענין מכות ועונשין. עפ"י רא"ש].

ב. כשם שאין נאמן לעונשין, כך אינו נאמן להוציא ממון (רשב"א). ושאי חרמים והקדשות משום חומר גבוה — ערישב"א. ולא לענין דבר שבערוה כגון לענין חליצה, אבל להשלים עשרה לבית הכנסת — נאמן, כערכין נדרים והקדשות (רישב"א).

ג. מבואר בראשונים (ערמב"ן ועוד) שגם רב אסי שאמר לעיל סוקלים על פי אמירת האב, מודה לדינו של רב חסדא. אלא שלשיטתו אם אמר על בתו שנתקדשה בבואה, שהיתה באותה שעה בת שלש ויום אחד — נאמן שהיא אשתו של זה אף לענין סקילה, מפני שהתורה האמינתה לאב לגמרי. ואילו לרב ולרב חסדא אינו נאמן אלא לאיסור ולא לעונשין.
ד. אדם אחר לא האמינוהו לומר פלוני בן י"ג הוא, אף לא לנדרים חרמים והקדשות — לפי שאינו בידו. ודוקא לאב האמינו מפני שמדייק לדעת שניו כי עליו מוטל להודיע לאחרים, וכיון שסופו ליגדל, לכך עשאוהו כדבר שבידו. (עפ"י תוס').